

ANALIZA ULOGE SOPSTEVNIH PRIHODA U FINANSIRANJU RASHODA

UDK: 658.14/.17:37.014.543
657.21

Pregledni rad

Rezime

Ovaj rad je nastao kao posledica sprovedenog istraživanja, koje je za predmet imalo analizu finansiranja rashoda odbrane, posebno finansiranja rashoda Univerziteta odbrane u Beogradu. Posebna pažnja posvećena je analizi sopstvenih prihoda Univerziteta odbrane, ali i mogućnosti dodeljivanja statusa posebnog organa državne uprave za ovu instituciju. Cilj sprovedenog istraživanja je da pokaže postoji li i, ako postoji, u kojoj meri, uticaj između finansiranja Ministarstva odbrane, vojnih rashoda i unapređenja finansijskog poslovanja Univerziteta odbrane, kako bi se delimično unapredilo njegovo finansijsko poslovanje i ubrzale faze odobrenja i izvršenja odobrenih budžetskih sredstava. Polazni motiv za nastanak rada je bio pronalaženje načina moguće kompenzacije nedostatka dela budžetskih sredstava, kroz upotrebu sopstvenih prihoda za pokriće pojedinih operativnih rashoda, kao i kroz izmene normativnog uređenja ove oblasti.

Ključne reči: rashodi, sopstveni prihodi, budžet.

Uvod

Finansiranje Ministarstva odbrane, a ujedno i Univerziteta odbrane, kao vodeće obrazovno-naučne institucije u sistemu odbrane,

¹²mr Aleksandar Neševski, Univerzitet odbrane u Beogradu, Pavla Jurišića Šturma 1, Beograd, R. Srbija, E-mail: anesevski@gmail.com ORCID 0009-0008-4071-7539

¹³Vanredni profesor, dr Radica Bojičić, Univerzitet u Prištini, Ekonomski fakultet, Kolašinska 156, Kosovska Mitrovica, R. Srbija, E-mail: radica.bojicic@pr.ac.rs ORCID 0000-0002-4192-5646

sprovodi u skladu sa normativom kojim se uređuje budžetski sistem Republike Srbije. Osnovni i glavni izvor finansiranja celokupnog sistema odbrane su budžetska sredstva koja se utvrđuju Zakonom o budžetu Republike Srbije (<https://www.mfin.gov.rs>). Pored ovih, sredstva za finansiranje rashoda se obezbeđuju i iz ostalih izvora finansiranja. Najčešće su to sopstveni prihodi, domaće i strane donacije, kao i neraspoređeni višak prihoda iz ranijih godina. Opređeljena budžetska sredstva nisu dovoljna za unapređenje poslovanja i razvoj novih sposobnosti, zato će u ovom radu, posebna pažnja biti usmerena na sopstvene prihode, i proverom ideje: „da li bi se njihovim povećanjem nadomestio bar deo nedostajućih budžetskih sredstava“.

Vojni rashodi, u većini evropskih i najrazvijenijih zemalja sveta, predstavljaju znatan deo ukupnih javnih rashoda, najčešće oko 2% bruto društvenog proizvoda. Svi autori, koji se bave ovom problematikom, slažu se da vojni rashodi imaju jako veliki uticaj na privredni sistem i ekonomski rast države. O načinu njihovog delovanja se, već, mišljenja prilično razilaze. Tako neki autori (Heo, 1999) smatraju da vojni rashodi uzrokuju smanjenje ulaganja i izvoza, čime usporavaju i koče privredni rast, dok su drugi (Cohen, 1996) sasvim suprotnog stava, ističući da vojni rashodi mogu imati pozitivam efekat na privredni rast kroz povećanje investicija.

Univerzitet odbrane u Beogradu prate sve poteškoće vezane za finansiranje, kao i u slučaju Ministarstva odbrane Republike Srbije. Ograničenost budžetskih sredstava, nepovoljan odnos osnovnog i ostalih izvora finansiranja, kao i nizak nivo autonomije po pitanju finansijskog poslovanja, karakterišu finansijsku funkciju Univerziteta odbrane.

U ovom radu izneseno je nekoliko predloga za unapređenje načina finansiranja Univerziteta odbrane. Povećanje ostalih izvora finansiranja jedan je od osnovnih. Preduzimanje mera na njihovom povećanju dovelo bi do delimičnog rešavanja jaza koji nastaje između odobrenih budžetskih sredstava na godišnjem nivou i realnih potreba za redovno funkcionisanje, kao i za razvoj novih kapaciteta Univerziteta odbrane. Pored toga, izmenama

odgovarajućih propisa koji regulišu finansijsko poslovanje, stvorili bi se uslovi za povećanjem njegove autonomije, do nivoa koji imaju ostale visokoškolske institucije u našoj zemlji.

Pregled literature

Naučna istraživanja pokazuju da se izdvajanja za odbranu iz bruto društvenog proizvoda (BDP) razlikuju se između država, pa čak i između članica NATO saveza. Pred sve pomenute države saveza postavljen je zahtev da procenat izdvajanja za potrebe odbrane bude 2%, ali ovaj zahtev i dalje predstavlja neispunjenu obavezu za ogromnu većinu zemalja (Jakubauskas, 2015). U poslednjih deset godina izdvajanja iz BDP-a za potrebe odbrane Republike Srbije kretala su se od 1.4% do 1.8% (Knežević, et al., 2021), što je neznatno niže od proseka zemalja Severnoatlanskog saveza.

Pored budžeta kao osnovnog izvora finansiranja, Ministarstvo odbrane Republike Srbije deo sredstava za pokriće svojih rashoda obezbeđuje i iz ostalih izvora finansiranja, i to, sopstvenih prihoda, donacija i sl. (Pravilnik o finansijskom poslovanju u MO i VS, 2011). Nepovoljan odnos između osnovnih i ostalih izvora finansiranja predstavlja otežavajući faktor daljem unapređenju, kako finansijskog, tako i celokupnog poslovanja Ministarstva odbrane, pa i samog Univerziteta odbrane. Pred sistem odbrane Republike Srbije se postavlja obaveza da se ovaj odnos promeni u korist ostalih izvora finansiranja, posebno sopstvenih prihoda (Stojilkov, Ivanova, 2017).

U mnogim zemljama vojni rashodi predstavljaju jednu od najvažnijih komponenti državnog budžeta (Gokmenoglu, Taspinar & Sadeghieh, 2015). Istraživanja po pitanju uticaja vojnih rashoda na ekonomski i privredni rast kreću se od toga da pojedini autori smatraju da vojni rashodi imaju negativan uticaj (Nugroho, Purwanti, 2021), dok ostali vojne rashode vidi kao pokretače privrednog i ekonomskog rasta. Tako Aziz i Asadulah, analizirajući 70 zemalja u razvoju u periodu od 1990. do 2013. godine, ukazuju na činjenicu da vojni rashodi imaju efekat rasta u slučaju sukoba, gde interakcija vojnih rashoda i unutrašnjeg ili spoljnog sukoba dovodi do pozitivnog i značajnog efekta na privredni rast (Aziz,

Asadullah, 2016). Takođe, utvrđeno je da vojni rashodi imaju pozitivan uticaj na ekonomski rast i javni dug tokom sukoba i spoljnih pretnji, dok je u mirnodopskom periodu potrebno njihov nivo povezati sa makroekonomskim pokazateljima (Šuhan, 2019).

Metodologija istraživanja

Prilikom sprovođenja empirijskog istraživanja o mogućnostima unapređenja finansiranja Ministarstva odbrane Republike Srbije, posebno finansiranja Univerziteta odbrane u Beogradu, korišćen je metod anketiranja putem gugl upitnika. Originalni anketni upitnik, sastavljen od 18 pitanja, sa ciljem ispitivanja veličine i strukture sredstava za finansiranje rashoda odbrane i uticaja vojnih rashoda na privredni sistem i ekonomski rast Republike Srbije, popunilo je 68 osoba. Anketirani su zaposleni u sistemu odbrane Republike Srbije, koji se bave finansijskim poslovanjem, i to počev od lica koja rade na mestima blagajnika i referenata finansijske službe, preko načelnika odseka i odeljenja u ustanovama Ministarstva odbrane i jedinicama Vojske Srbije, pa sve do rukovodilaca u Sektoru za budžet i finansije i Rektoratu Univerziteta odbrane. Prvi deo upitnika se odnosi na osnovne socio-demografske karakteristike ispitanika, obuhvata pitanja vezana za pol, nivo obrazovanja, dužinu radnog staža i tip posla koji ispitanik obavlja. Drugi deo upitnika sadrži pitanja o trenutnom stanju finansijske funkcije u Ministarstvu odbrane i potencijalnim koracima, koji bi doprineli unapređenju te funkcije, posebno u Univerzitetu odbrane, kao i pitanja vezana za uticaj vojnih rashoda na privredni i ekonomski rast Republike Srbije.

Anketiranje je obavljeno slanjem upitnika na majl adrese 80 pripadnika Ministarstva odbrane i Vojske Srbije, od kojih je učešće u istraživanju uzelo njih 68-oro. Anketa je sprovedena u toku marta i aprila 2023. godine.

Kroz ovo istraživanje se proveravaju sledeće hipoteze:

H_1 : Između varijabli „Finansiranje Ministarstva odbrane“ i „Uticaj vojnih rashoda“ postoji statistički značajna linearna povezanost.

H₂: Između varijabli „Finansiranje Ministarstva odbrane“ i „Unapređenje finansijskog poslovanja Univerziteta odbrane“ postoji statistički značajna linearna povezanost.

Rezultati rada sa diskusijom

U sprovedenom istraživanju učestvovalo je 68 ispitanika, od kojih nešto više muškaraca 39 (57.4%), nego žena 29 (42.6%). Po pitanju nivoa obrazovanja, samo 6 (8.8%) ispitanika je sa stručnom spremom ispod sedmog stepena. Od ostalih ispitanika 18 (26.5%) je završilo osnovne studije, čak 31 (45.6%) je sa master, odnosno magistarskom diplomom, dok je 13 (19.1%) ispitanika sa doktoratom. Po dužini radnog staža statistički skup je prilično neujednačen. Najveći broj ispitanika 36 (52.9%) čine ispitanici sa stažom između 15 i 25 godina. Slede oni sa preko 25 godina staža 19 (27.9%), dok je učesnika ankete sa ukupnim stažom do 15 godina, skoro petina, tj. 13 (19.7%). Struktura ispitivanog uzorka prema „tipu posla“ je prilično ujednačena. Anketirano je nešto više rukovodilaca 36 (52,9%) u odnosu na izvršioce 32 (47.1%).

Tabela 1. Socio-demografski profil ispitanika (N=68)

Variable	N	%	Kumulativni%
Pol			
ženski	29	42,6	42,6
muški	39	57,4	100
Nivo obrazovanja			
srednja škola	3	4,4	4,4
viša škola	3	4,4	8,8
fakultet (osnovne studije)	18	26,5	35,3
master (magistarske studije)	31	25,6	80,9
doktorat	13	19,1	100
Dužina radnog staža			
do 5 godina	6	8,8	8,8
od 5 do 15 godina	7	10,4	19,2
od 15 do 25 godina	36	52,9	72,1
preko 25 godina	19	27,9	100
Tip posla			
rukovodilac	36	52,9	52,9
izvršilac	32	47,1	100
Ukupno	68	100	

Izvor: autori

U upitniku su, za svaku varijablu, po principu Likertove skale, ponuđene ocene u rasponu 1-5 gde, je sa 1 – označen odgovor: „potpuno netačno“, do ocene 5 – koja nosi tvrdnju „potpuno tačno“. Kako bi se utvrdilo postojanje i jačina međusobnog uticaja tri varijable, „Finansiranje Ministarstva odbrane“, „Uticaj vojnih rashoda“ i „Unapređenje finansijskog poslovanja Univerziteta odbrane“, prvobitno je izvršena deskriptivna analiza posmatranih varijabli (Tabela 2).

Tabela 2. Deskriptivna statistika varijabli „Finansiranje Ministarstva odbrane“

Varijabla	Oznaka	N	min	max	AS	SD
Redovnost finansiranja MO	FM01	68	2	5	4,56	0,61
Veličina odobrenih finansijskih sredstava	FM02	68	1	5	3,63	0,81
Odnos osnovnih i ostalih izvora finansiranja	FM03	68	1	5	2,76	1,21
Imperativ povećanja ostalih izvora finansiranja	FM04	68	1	5	4,28	0,96
Ocena unutrašnje kontrole MO	FM05	68	1	5	4,06	0,83
Mogućnosti Odseka za internu reviziju MO	FM06	68	1	5	2,78	1,31

Izvor: autori

Na osnovu rezultata se može uočiti da su sve varijable ocenjene nadprosečno, među kojima ima i onih sa veoma visokom, srednjom ocenom iznad četvorke. Najbolje ocenjene varijable su „Redovnost finansiranja MO“ sa prosečnom ocenom AS=4.56 uz standardnu devijaciju SD=0.61, kao i „Imperativ povećanja ostalih izvora finansiranja“ koja je ocenjena sa AS=4.28 (SD=0.96). Ovo ukazuje na činjenicu da je finansiranje Ministarstva odbrane, poslednjih godina, redovno i da je procenat izdvajanja iz bruto društvenog proizvoda za potrebe Ministarstva odbrane u poslednjoj deceniji u porastu od 1.39% u 2013. godini, pa sve do 1.89% u 2020. godini, odnosno 1.79% u 2021. godini (<https://mf.gov.rs/dokumenti2/fiskalnastrategija>). Pored toga, povećanje ostalih izvora finansiranja, posebno sopstvenih prihoda, predstavlja imperativ za sistem odbrane, posebno za lica

odgovorna za finansijsko poslovanje u Ministarstvu odbrane i Vojsci Srbije. Najslabije ocenjene, sa AS=2.78 varijable su „Odnos osnovnih i ostalih izvora finansiranja“ (SD=1.21) i „Mogućnosti Odseka za internu reviziju Ministarstva odbrane“ (SD=1.31). Ovo potvrđuje prethodno navedeno, da se moraju preduzeti određene aktivnosti na povećanju ostalih izvora finansiranja. Naime, poslednjih nekoliko godina budžetska sredstva, kao osnovni izvor finansiranja, participirala su u ukupno odobrenom vojnom budžetu sa 94.2%, 94.0%, 94.4%, 98.0%, 93.5% i 95.8%, od 2016. do 2021. godine, respektivno, godina za godinom. Ostali izvori finansiranja predstavljali su 5.8% odobrenih sredstava za finansiranje Ministarstva odbrane i kretali su se u istom periodu po godinama, redom, 6.0%, 5.6%, 2.0%, 6,5% i 4.2% (<https://www.mod.gov.rs>). Kada je u pitanju Odsek za internu reviziju, mora se, pre svega, imati u vidu da je to jedna relativno mlada organizaciona celina Ministarstva odbrane, koja je formirana pre nešto više od 10 godina, pa je i poverenje ispitanika o mogućnosti samog Odseka, na dosta niskom nivou.

Tabela 3. Deskriptivna statistika varijabli „Uticaj vojnih rashoda“

Varijabla	Oznaka	N	min	max	AS	SD
Uticaj na privredni i ekonomski rast	UVR1	68	1	5	3,90	0,99
Uticaj u vreme političkih kriza	UVR2	68	1	5	4,31	0,85
Vojni rashodi kao zamajac privrednog rasta	UVR3	68	2	5	4,04	0,87

Izvor: autori

Rezultati prikazani u Tabeli 3. jasno pokazuju stavove anketiranih gde su ocene svih posmatranih varijabli nadprosečne. „Uticaj vojnih rashoda u vreme političkih kriza“ je najbolje ocenjena varijabla sa ocenom AS=4.31 uz standardnu devijaciju SD=0.85. I druge dve varijable su, takođe, jako dobro ocenjene. Vojni rashodi su kroz istoriju često bili pokretač ekonomskog i privrednog rasta mnogih zemalja. Na primer, kejnzijanski pristup agregatnoj tražnji, ukazuje da vojni rashodi dovode do povećanja privrednog rasta, gde povećanje vojnih rashoda podstiče privredni rast povećanjem zaposlenosti, osnovnog kapitala i profita, što dovodi do većih

investicija u zemlji (Topal, et al., 2020). Kako poznati sociolog Manuel Kastels (Castells, 2018) ističe, vojni izdaci i tehnološke inicijative Ministarstva odbrane SAD, su odigrali ključnu ulogu tokom informacione revolucije. Po njegovim tvrdnjama, pripadnici oružanih snaga SAD su kroz izuzetno napore i sveobuhvatne istraživačke radove, došli do najbitnijih otkrića u dvadesetom veku, počevši od računara četrdesetih godina, preko različitih vrsta tehnologije, pa sve do najsavremenije veštačke inteligencije. Ajzenman i Glik navode da su analizirajući vojnerashode, spoljne pretnje i korupciju, utvrdili da vojni rashodi pokazuju veliku zavisnost od spoljnih pretnji, te da se u prisustvu pretnji povećava privredni rast (Aizenman, Glick, 2006).

Tabela 4. Deskriptivna statistika varijabli „Unapređenje finansijskog poslovanja Univerziteta odbrane“

Varijabla	Oznaka	N	min	max	AS	SD
UO kao posebni organ državne uprave	UFP1	68	1	5	4,38	1,01
Upotreba sopstvenih prihoda	UFP2	68	1	5	4,22	0,88
Povećanje prihoda kroz veći prijem studenata	UFP3	68	1	5	4,54	0,80
Veća autonomija za UO po pitanju finansiranja	UFP4	68	2	5	4,49	0,68
Povećanje efikasnosti kroz izmenu propisa	UFP5	68	3	5	4,40	0,63

Izvor: autori

U Tabeli 4. su prikazane ocene ispitanika za varijablu „Unapređenje finansijskog poslovanja Univerziteta odbrane“, gde se jasno uočava da su sve analizirane varijable izuzetno visoko ocenjene. Raspon prosečnih ocena od AS=4.22 (SD=0.88) do AS=4.54 (SD=0.80), pokazuje pozitivan stav ispitanika za sve navedene varijable. Najbolje ocenjena varijabla je „Povećanje prihoda kroz prijem većeg broja studenata“ sa prosečnom ocenom AS=4.54 (SD=0.80). Naime, prijemom većeg broja samofinansirajućih i studenata stranih državljana, ostvario bi se znatniji iznos sopstvenih prihoda, čime bi se pokrio deo nedostajućih budžetskih sredstava, što je potvrdilo 64 (94%) ispitanika. I ostale četiri varijable su, od strane ispitanika, ocenjene izuzetno dobro, gde ih je 58 (85.3%) njih

pozitivno ocenilo. Ovo potvrđuje da bi se, dodeljivanjem Univerzitetu odbrane statusa posebnog organa državne uprave u sastavu Ministarstva odbrane, znatno unapredile i ubrzale faze planiranja i odobravanja planova rashoda i izvršenja odobrenih budžetskih sredstava (Marić, Neševski, 2016). Ogromna većina, odnosno 63 (92.4%) anketiranih, smatra da bi veća autonomija Univerziteta odbrane, po pitanju raspolaganja operativnim i investicionim rashodima, doprinela bržoj i efikasnijoj realizaciji svih planiranih zadataka i realizaciji odobrenog finansijskog plana. Takođe, potrebno je izmeniti pojedine propise koji regulišu finansijsko poslovanje, čime bi se funkcionisanje Univerziteta odbrane dodatno unapredilo i ubrzale procedure prilikom odobrenja i realizacije odobrenih finansijskih sredstava (Neševski, et al., 2023).

Korelacioni odnosi, sa statističkom značajnošću, između varijabli „Finansiranje Ministarstva odbrane“ i varijabli „Uticaj vojnih rashoda“, prikazani su u narednoj, Tabeli 5.

Tabela 5. Korelacioni odnosi između varijabli „Finansiranje Ministarstva odbrane“ i varijabli „Uticaj vojnih rashoda“

		UVR1	UVR2	UVR3
FM01	Pearson Correlation	0.048	0.040	0.123
	Sig. (2-tailed)	0.702	0.752	0.325
	N	68	68	68
FM02	Pearson Correlation	−0.105	−0.150	−0.210
	Sig. (2-tailed)	0.400	0.231	0.091
	N	68	68	68
FM03	Pearson Correlation	−0.168	−0.368**	−0.253*
	Sig. (2-tailed)	0.177	0.002	0.041
	N	68	68	68
FM04	Pearson Correlation	0.202	0.263*	0.256*
	Sig. (2-tailed)	0.104	0.033	0.038
	N	68	68	68
FM05	Pearson Correlation	−0.086	−0.105	−0.149
	Sig. (2-tailed)	0.493	0.400	0.231
	N	68	68	68
FM06	Pearson Correlation	−0.177	−0.419**	−0.338**
	Sig. (2-tailed)	0.154	0.000	0.006
	N	68	68	68

Izvor: autori

Napomena: * Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed),

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Rezultati ukazuju da je između varijable „Mogućnosti Odseka za internu reviziju Ministarstva odbrane“ i varijabli „Uticaj vojnih rashoda u vreme političkih kriza“ ($p=0.000$, $\rho=-0.419$) i „Vojni rashodi kao zamajac privrednog rasta“ ($p=0.006$, $\rho=-0.338$) utvrđena statistički veoma značajna i umereno negativna korelacija. Ovi korelacioni odnosi potvrđuju raniju tvrdnju da Odsek za internu reviziju Ministarstva odbrane nije zadobio veće poverenje među ispitanicima, što će se, po mišljenju autora, u narednom periodu zasigurno promeniti. Takođe, statistički veoma značajna, umerena i negativna korelacija uspostavljena je između varijable „Odnos osnovnih i ostalih izvora finansiranja“ i varijabli „Uticaj vojnih rashodau vreme političkih kriza“ ($p=0.002$, $\rho=-0.368$) i „Vojni rashodi kao zamajac privrednog rasta“ ($p=0.041$, $\rho=-0.253$). Budžet, kao osnovni izvor finansiranja Ministarstva odbrane, je dominantan u odnosu na ostale izvore finansiranja (prihodi, međunarodne i domaće donacije i dr.). U proteklom periodu, ostali izvori finansiranja participirali su u ukupno odobrenim finansijskim sredstvima za finansiranje Ministarstva odbrane sa samo 5.8% u 2016. godini, pa do 4.2% u 2021. godini (Zakon o budžetu Republike Srbije, 2016 – 2021, <https://www.mfin.gov.rs>). Da bi vojni rashodi predstavljali pokretač celokupnog privrednog razvoja, neophodno je, pre svega, obezbediti redovnost, kao i optimalan iznos finansijskih sredstava za pokriće tih rashoda. Pored toga, potrebno je preduzeti mere kako bi se povećao procenat učešća ostalih izvora finansiranja u celokupnom vojnom budžetu (Stojilkov, Ivanova, 2017). Prethodnu tvrdnju potkrepljuje i statistički značajna, umerena pozitivna korelacija između varijable „Imperativ povećanja ostalih izvora finansiranja“ i varijabli „Uticaj vojnih rashodau vreme političkih kriza“ ($p=0.033$, $\rho=0.263$) i „Vojni rashodi kao zamajac privrednog rasta“ ($p=0.038$, $\rho=0.256$). Iako ne postoji statistička značajnost, umerena i pozitivna korelacija ($p=0.104$, $\rho=0.202$) utvrđena je između varijabli „Imperativ povećanja ostalih izvora finansiranja“ i „Uticaj na privredni i ekonomski rast“. Dobijeni korelacioni odnosi potvrđuju da je povećanje ostalih izvora finansiranja, ne samo potreba, već i obaveza za sistem odbrane Republike Srbije u celini.

Između posmatranih varijabli, u većini slučajeva nije dobijena statistički značajna korelacija, izuzev u nekoliko slučajeva gde je uspostavljena mala i umerena, ali statistički značajna korelacija, na osnovu čega odbacujemo Hipotezu H_1 .

U narednoj Tabeli 6. predstavljeni su korelacioni odnosi, sa statističkom značajnošću, između varijabli „Finansiranje Ministarstva odbrane“ i varijabli „Unapređenje finansijskog poslovanja Univerziteta odbrane“.

Tabela 6. Korelacioni odnosi između varijabli „Finansiranje Ministarstva odbrane“ i varijabli „Unapređenje finansijskog poslovanja Univerziteta odbrane“

		UFP1	UFP2	UFP3	UFP4	UFP5
FM01	Pearson Correlation	-0.061	0.203	0.168	0.186	0.257*
	Sig. (2-tailed)	0.628	0.102	0.178	0.135	0.037
	N	68	68	68	68	68
FM02	Pearson Correlation	0.057	0.091	-0.017	-0.106	-0.064
	Sig. (2-tailed)	0.649	0.466	0.891	0.395	0.608
	N	68	68	68	68	68
FM03	Pearson Correlation	-0.247*	-0.122	-0.184	-0.172	0.096
	Sig. (2-tailed)	0.045	0.328	0.138	0.168	0.442
	N	68	68	68	68	68
FM04	Pearson Correlation	0.404**	0.223	0.276*	0.250*	0.008
	Sig. (2-tailed)	0.001	0.072	0.025	0.043	0.951
	N	68	68	68	68	68
FM05	Pearson Correlation	0.290*	-0.055	0.009	-0.039	0.053
	Sig. (2-tailed)	0.018	0.660	0.940	0.754	0.670
	N	68	68	68	68	68
FM06	Pearson Correlation	-0.123	-0.099	-0.082	-0.089	0.069
	Sig. (2-tailed)	0.327	0.431	0.514	0.479	0.579
	N	68	68	68	68	68

Izvor: autori

Napomena: * Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed),

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Rezultati Pearson-ovog testa potvrdili su statistički veoma značajnu, umereno pozitivnu korelaciju između varijabli „Imperativ povećanja ostalih izvora finansiranja“ i „Univerzitet odbrane kao poseban organ državne uprave“ ($p=0.001$, $\rho=0.404$). Takođe, statistički značajna i umereno pozitivna korelacija utvrđena je između varijable „Imperativ povećanja ostalih izvora finansiranja“ i

varijabli „Povećanje prihoda kroz prijem većeg broja samofinansirajućih studenata“ ($p=0.025$, $\rho=0.276$) i „Veća autonomija za Univerzitet odbrane po pitanju finansiranja“ ($p=0.043$, $\rho=0.250$). Kao u slučaju Ministarstva odbrane i Univerzitet odbrane u narednom periodu mora da preduzme mere na povećanju ostalih izvora finansiranja, posebno sopstvenih prihoda. Univerzitet odbrane sopstvene prihode ostvaruje kroz naplatu školarina, prijem donacija, učešće u domaćim i inostranim naučnoistraživačkim projektima i na druge načine. Prijemom većeg broja domaćih i inostranih studenata, ostvario bi se nemali iznos sopstvenih prihoda, što bi dovelo do unapređenja, kako finansijskog, tako i poslovanja Univerziteta odbrane u celini (Neševski et al., 2023).

Između varijable „Univerzitet odbrane kao poseban ogran državne uprave“ i varijable „Ocena unutrašnje kontrole Ministarstva odbrane“ uspostavljena je umereno niska pozitivna, ali statistički veoma značajna korelacija ($p=0.018$, $\rho=0.290$). Ovakav korelacioni odnos ukazuje da bi Univerzitet odbrane kao poseban organ državne uprave u sastavu Ministarstva odbrane, uz povećanje njegove autonomije, imao mogućnost da poboljša i dodatno ubrza proces planiranja, utroška i realizacije odobrenih finansijskih sredstava. Samim tim, unapredio bi se i proces unutrašnje kontrole finansijskog poslovanja, gde bi unutrašnja kontrola postala transparentnija uz veće obaveze i odgovornost samih izvršioca.

Statistički veoma značajna, ali umereno niska, negativna korelacija uspostavljena je između varijabli „Univerzitet odbrane kao poseban ogran državne uprave“ i „Odnos osnovnih i ostalih izvora finansiranja“ ($p=0.045$, $\rho=-0.247$). Odnos između varijabli ukazuje na izuzetno loš odnos između budžeta, kao osnovnog izvora finansiranja i ostalih izvora finansiranja unutar Univerziteta odbrane. Naime, u poslednjih pet godina procenat učešća ostalih izvora finansiranja u ukupno odobrenim sredstvima za finansiranje Univerziteta odbrane iznosio je: 2017. godine – 9.7%, 2018. godine – 8.4%, 2019. godine – 4.6%, 2020. godine – 5.8% i 2021. godine – 7.4% (Rešenje o finansiranju MO RS, 2017 - 2021). Kako bi se povećao iznos i procenat učešća ostalih izvora finansiranja, neophodno je dodatno angažovanje lica odgovornih za finansijsko

poslovanje u Univerzitetu odbrane, kao i izvesne promene u normativnom uređenju ove oblasti u sistemu odbrane (Marić, Neševski, 2015).

Kao i u prethodnom slučaju, korelacioni odnosi prikazani u Tabeli 6. pokazuju da između posmatranih varijabli, u većini slučajeva, nije uspostavljena statistički značajna korelacija, sa nekolicinom izuzetaka. Time su se stvorili uslovi i za odbacivanje Hipoteze H_2 .

Zaključak

Sprovedeno istraživanje u ovom radu imalo je cilj da ispita mogućnosti za unapređenje načina finansiranja rashoda sistema odbrane Republike Srbije, posebno Univerziteta odbrane kao vodeće vojne naučno-obrazovne institucije u zemlji i okruženju.

Rezultati istraživanja su utvrdili da između varijabli „Finansiranje Ministarstva odbrane“ i varijabli „Uticaj vojnih rashoda“, u najvećem broju slučajeva nije dobijena statistički značajna korelacija, sa izuzetkom nekoliko malih i umerenih korelacija, na osnovu čega je odbačena Hipoteza H_1 . Poslednjih godina finansiranje Ministarstva odbrane se može smatrati redovnim sa izraženim porastom procenta izdvajanja iz BDP-a Republike Srbije. Međutim, odnos između osnovnog i ostalih izvora finansiranja i dalje je dosta nepovoljan. U predstojećem periodu, odgovorna lica u sistemu odbrane moraju uložiti dodatni napor kako bi se ovaj odnos poboljšao u korist ostalih izvora finansiranja.

Takođe, dobijeni rezultati između posmatranih varijabli „Finansiranje Ministarstva odbrane“ i varijabli „Unapređenje finansijskog poslovanja Univerziteta odbrane“ pokazali su da u većini slučajeva nije uspostavljena statistički značajna korelacija, sa manjim brojem izuzetaka, čime su stvoreni uslovi za odbacivanje Hipoteze H_2 .

Univerzitet odbrane, kao deo Ministarstva odbrane, suočava se sa istim problemima koji karakterišu i finansijsko poslovanje ministarstva. Dodeljivanjem Univerzitetu odbrane statusa posebnog organa državne uprave u sastavu Ministarstva odbrane, povećao bi se nivo njegove autonomije, što bi dovelo do znatnog

ubrzanja procesa planiranja, realizacije i utroška finansijskih sredstava, kao i do poboljšanja finansijskog i njegovog kompletnog poslovanja. Ove promene morale bi da budu podržane i izmenama normativnog uređenja ove oblasti u sistemu odbrane Republike Srbije. Jedino na ovaj način bi se postavili čvrsti temelji za dalji razvoj Univerziteta odbrane i stabilnost njegovog finansiranja na duži rok.

Literatura

1. Aizenman, J. & Glick, R. 2006. Military Expenditure, Threats, and Growth. *Journal of International Trade & Economic Development*, 15, (2): 129 – 155. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.390764>.
2. Aziz, M. N. & Asadullah, M. N. 2016. Military spending, armed conflict and economic growth in developing countries in the post-cold war ara, CREDIT Research Paper, No. 16/03. <http://hdl.handle.net/10419/162744>.
3. Castells M., 2018. Uspon umreženog dustva, ekonomija, društvo i kultura. Službeni glasnik RS, Beograd.
4. Cohen, J.S., Stevenson, R., Mintz, A. & Ward, M.D. 1996. Defense expenditures and economic growth in Israel. *Journal of Peace Research*, 33: 341–352. <https://doi.org/10.1177/0022343396033003007>.
5. Gokmenoglu, K. K., Taspinara, N. & Sadeghieh, M. 2015, Military Expenditure and Economic Growth: The Case of Turkey. *Procedia Economics and Finance*, 25, (2015): 455 – 462. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)00757-1](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)00757-1).
6. Heo, U. 1999. Defense spending and economic growth in South Korea. *Journal of Peace Research*, 36, (6): 699–708. <http://www.jstor.org/stable/424973>
7. Jokubauskas, V. 2015. The Financing and Personnel of the Lithuanian Army. *Lithuanian Annual Strategic Review*, 13, (2014–2015): 147–170. <https://doi.org/10.1515/lasr-2015-0008>.
8. Knežević, M. 2022. Izdaci i rashodi za potrebe odbrane Republike Srbije sa posebnim osvrtom na vreme pandemije

- COVID–19. Vojno delo 2: 95–112.
DOI: [10.5937/vojdelo2202095K](https://doi.org/10.5937/vojdelo2202095K).
9. Knežević, M., Nikolić, S. & Neševski, A. 2021. Kontrola budžeta u funkciji civilne demokratske kontrole vojske u Republici Srbiji. Vojno delo 3: 103–120. DOI: [10.5937/vojdelo2103103K](https://doi.org/10.5937/vojdelo2103103K).
 10. Marić, D. & Neševski, A. 2016. Unapređenje načina finansiranja Univerziteta odbrane sa stanovišta strategijskog upravljanja. Vojno delo 3: 223–241.
DOI: [10.5937/vojdelo1603223M](https://doi.org/10.5937/vojdelo1603223M).
 11. Neševski, A., Milenković, D. i Knežević, M. 2023. Uticaj sopstvenih prihoda na razvoj kapaciteta Univerziteta odbrane. Ekonomija teorija i praksa 2: 137–150.
DOI: [10.5937/etp2302137N](https://doi.org/10.5937/etp2302137N).
 12. Nugroho, D. A. & Purwanti, E. Y. 2021. Impact of Military Expenditure on Economic Growth: Encouraging or Constraining? Journal of Economics and Policy, 14, (1): 9–20.
<https://doi.org/10.15294/jejak.v14i1.26062>
 13. Pavlović, V., Knežević, G. & Bojičić, R. 2022. The Impact of Gender and Age on Earnings Management Practices of Public Enterprises – a Case Study of Belgrade. Economic Studies, 31, (3): 130–148.
<https://EconPapers.repec.org/RePEc:bas:econst:y:2022:i:3:p:130-148>.
 14. Ministarstvo odbrane Republike Srbije, Pravilnik o finansijskom poslovanju u MO i VS (SVL broj 17/11, 3/13 12/14, 9/17, 4/20, 32/22 i 46/22).
 15. Ministarstvo odbrane Republike Srbije, Rešenje o finansiranju od 2017 do 2021. godine.
 16. Stojilkov, V. i Ivanova, B. 2017. Finansiranje Ministarstva odbrane i Vojske Srbije sopstvenim prihodima. Oditor 4,(3): 119–131. DOI: [10.5937/Oditor1703119S](https://doi.org/10.5937/Oditor1703119S).
 17. Şuhan, F. 2019. Study on Defense Expenditure and Its Financing, European Union's Structural Challenges: The Way Forward. EURINT, 256-268.
[https://cse.uaic.ro/eurint/proceedings/index.htm/files/EURINT 2019 SUH.pdf](https://cse.uaic.ro/eurint/proceedings/index.htm/files/EURINT%202019%20SUH.pdf)

18. Topal, H. M., Unver, M. & Türedi, S. 2020. The Military Expenditures and Economic Growth Nexus: Panel Bootstrap Granger Causality Evidence from NATO Countries. *Panoeconomicus*, 69, (4): 555–578. <https://doi.org/10.2298/PAN170914002T>.
19. Cvjetković, M., Cvjetković, M., Jovanović, Z. i Kalinić, M. 2021. Aktivnosti i karakteristike menadžera u funkciji strategijskog delovanja preduzeća. *Oditor* 1, (7): 7–21. DOI: [10.5937/Oditor2101007C](https://doi.org/10.5937/Oditor2101007C).
20. <https://www.mfin.gov.rs>.
21. <https://www.mfin.gov.rs/dokumenti2/fiskalnastrategija>.
22. <https://www.mod.gov.rs>.

ANALYSIS OF THE ROLE OF OWN INCOME IN FINANCING EXPENDITURE

Summary

This paper was created as a result of the conducted research, the subject of which was the analysis of the financing of defense expenditures, especially the financing of the expenditures of the University of Defense in Belgrade. Special attention was paid to the analysis of the University of Defense's own revenues, as well as the possibility of granting the status of a special state administration body for this institution. The goal of the conducted research is to show whether and, if so, to what extent, there is an influence between the financing of the Ministry of Defense, military expenditures and the improvement of the financial operations of the University of Defense, in order to partially improve its financial operations and speed up the stages of approval and execution of approved budget funds. The initial motive for the creation of the work was to find a possible way to compensate for the lack of part of the budget funds, through the use of own income to cover certain operating expenses, as well as through changes in the normative regulation of this area.

Key words: *expenditures, own revenues, budget.*

Datum prijema / Date of arrival: 24.06.2024.

Datum prihvatanja / Accepted date: 23.08.2024.